

Fordítás és kétnyelvű névszemiotikai tájkép*

1. A névszemiotikai tájkép fogalma és kutatása. A tulajdonnevek nyilvános térben való vizuális reprezentációját névszemiotikai tájképnek nevezem. A névszemiotikai tájképet a névtáblákon, a köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken (pl. falfelületeken, sírköveken, plakátokon, tablókön) szereplő tulajdonnevek, valamint a nevekre utaló, neveket kísérő extralingvális jelek (pl. embléma, fénykép, rajz, szobor) alkotják.

A névszemiotikai tájkép leírása a szocioonomasztika egyik újabb, dinamikus fejlődő területe, amely a feliratokban megjelenő vizuális névhasználatot érinti. A névszemiotikai tájkép a nyelvi tájkép szerves részét alkotja. A nyelvi tájkép fogalmát magyarázó meghatározások is magukba foglalják a tulajdonneveket. A LANDRY–BOURHIS szerzőpáros szerint az adott terület, régió vagy városi agglomeráció nyelvi tájképét a hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratai és kormányzati épületek hivatalos táblái adják (LANDRY–BOURHIS 1997: 25). Ebben a meghatározásban a tulajdonnévfajták közül a névtáblákon megjelenő hivatalos hely- és intézménynevek szerepelnek, de a névszemiotikai tájképbe a személynevek, illetve egyéb névfajták, a nem hivatalos tulajdonnevek és az extralingvális (nyelven kívüli) jelek is beletartoznak.

A nyelvi tájkép fogalmát e tanulmány óta számos kutató újraértelmezte. TÓDOR ERIKA-MÁRIA szerint „a nyelvi tájkép egy adott időben és térben, egy adott politikai és szociokulturális kontextusban megfigyelhető nyelvi magatartásforma írásos és képi, multimodális diskurzusként történő megnyilvánulása” (TÓDOR 2019: 18). „A tágabb értelmezés szerint a kutatások magukban foglalják az olyan kiegészítő elemek, mint például a fotók, dokumentumok, névjegyek vagy épp a termékek címkézésének vizsgálatát, valamint akár az öltözködésben, táplálkozásban, zenében, építészetben megjelenő azon szimbólumokét, amelyek az adott nyilvános térben élő emberek révén formálják a nyelvi tájképet” (CSERNICKÓ 2016: 91).

A névszemiotikai tájkép kutatása interdiszciplináris jellegű, egyaránt merít a nyelv-, fordítás-, történet-, jog-, földrajztudomány, szemiotika, szociológia, pszichológia stb. eredményeiből. A kutatás fontos része a terepmunka, a nyelvi adatok dokumentálásához fényképfelvételeket készítenek a kutatók a tulajdonneveket tartalmazó névtáblákról, egyéb felületekről, a nevekre utaló extralingvális jelekről. Az elemzésbe érdemes bevonni, ha egy névtáblán vagy egyéb felületen a betűkön kívül más jelzések (pl. arcképek, termékábrázolások) is vannak, valamint fontos figyelembe venni a térbeliséget is, a feliratok elhelyezését, színét, nagyságát és egyéb jellemzőit (l. SCOLLON–SCOLLON 2003, GORTER ed. 2006, JAWORSKI–THURLow eds. 2010, GORTER – MARTEN – VAN MENSEL eds. 2012, SATINSKÁ 2013, TÓTH 2013, DAVID–MÁCHA 2014, LÁBUS–VRBÍK 2018). A névszemiotikai tájképben a nyelvi ideológiák konkretizálódnak (vö. SHOHAMY 2006, LANSTYÁK 2015). „A nyelvi ideológiák kutatása annak elemzését jelenti, hogy a táblákat állítók, a táblákat olvasók milyen nyelven

---

* Készült a Tempus Közalapítvány ösztöndíjának támogatásával, a VEGA 1/0316/21-es számú, Jednoduchý a organizovaný jazykový manažment v podmienkach slovensko-maďarskej dvojjazyčnosti na Slovensku (Egyszerű és szervezett nyelvi menedzselés szlovák–magyar kétnyelvű környezetben) megnevezésű projekt keretében.

kívüli összefüggéseket, jelentéseket feltételeznek a nyelvválasztást, a feliratok szemiotikai tulajdonságait vagy elhelyezését illetően” (BARTHA–LAIHONEN–SZABÓ 2013: 16).

A többnyelvű nyelvterületeken vizsgált nyelvi (és névszemiotikai) tájképpel foglalkozó nemzetközi szakirodalom kutatástörténetét DURK GORTER (2013) *Linguistic Landscapes in a Multilingual World* című tanulmányában olvashatjuk. A Kárpát-medence kisebbségi magyarok által lakott területein folytatott nyelvítájkép-kutatásokat SZOTÁK SZILVIA (2016: 54–59) *Magyar nyelv és magyar népcsoport Burgenlandban. Nyelvi tájképek vizsgálata a többnyelvűség kontextusában* című disszertációjában, valamint TÓDOR ERIKA-MÁRIA (2018) *A vizuális nyelvhasználat vizsgálata magyar nyelvterületeken* című tanulmányában tekintette át. A kisebbségi magyar nyelvterületek nyelvi tájképével foglalkozó publikációk nagy része érinti a vizuális tulajdonnév-használat kérdéskörét is (vö. HORONY–OROSZ–SZALAY 2012; LAIHONEN 2012, 2013, 2014, 2015a, 2015b–2016; BARTHA–LAIHONEN–SZABÓ 2013; SZOTÁK 2013, 2015, 2016, 2018; VUKOV RAFFAI 2013; MISAD 2014; HIRES-LÁSZLÓ 2015; KARMACSI 2017; LAIHONEN–CSERNICSKÓ 2017; PRESINSZKY 2018; CSERNICSKÓ 2019; TÓDOR 2019; SZABÓMIHÁLY 2020). Egyes tanulmányok a névszemiotikai tájkép elemzésére fókuszálnak (l. BAUKO 2015a, 2015b, 2015c, 2015d, 2017, 2018a, 2018b, 2019a, 2019b, 2019c, 2019d, 2020, 2021a, 2021b; CSOBÁDY 2018; ANGYAL 2019, 2020; POKSTALLER 2020).

2. A névszemiotikai tájképet befolyásoló tényezők. A tulajdonnevek vizuális reprezentációját a nyilvános térben számos tényező befolyásolja. A névszemiotikai tájkép az idő, tér és társadalom dimenziójától függően dinamikusan változik. Kétnyelvű környezetben a névszemiotikai tájképben az adott területen használatos két nyelvhez tartozó, valamint egyéb nyelvű tulajdonneveket láthatunk. A kétnyelvű névpárokna az esetleges fölrendelt-alárendelt viszony a tulajdonnevek vizualizálásában, térbeli viszonyában is mutatkozik: a többségi névalakok előnyt élveznek a kisebbségi névformákkal szemben, a névtáblákon a hatalmi helyzetben lévő nyelve általában felül vagy elől van, illetve nagyobb méretű lehet. Kétnyelvű környezetben, amennyiben az egyik nyelv kisebbségi helyzetben van, az e nyelven feltüntetett tulajdonnevek (egyéb feliratok) növelik a kisebbségi nyelv presztízsét, identitásjelölő funkciójuk van, etnikai szimbólumoknak tekinthetők.

A névszemiotikai tájkép kialakításában az állam(igazgatás), az önkormányzatok, a vállalkozói és a civil szféra is szerepet játszik. Az állam a nyelv- és névpolitika által szabályozza a hivatalos tulajdonnevek vizuális megjelenítését (vö. ZALABAI szerk. 1995, KONTRA 2017, CSERNICSKÓ 2019, VÖRÖS 2019). Fontos szerepet töltenek be az adott település nyelvi és névszemiotikai tájképének kialakításában az önkormányzatok is, amelyeknek kompetenciájába tartozik például az utcanevek jóváhagyása, önkormányzati rendelet(ek)ben való közzététele, a hivatalos helység-, utca- és intézménynévtáblák nyilvános térbe való kihelyeztetése. A kisebbségi tulajdonneveknek (elsősorban a helység- és utcaneveknek, állami intézmények neveinek) nyilvános térben való megjelenítését, illetve annak módját az államhatalom által jóváhagyott jogszabályok írják elő, de vannak olyan szabályozatlan területek is, ahol a tulajdonnevek nyelvi megformálása szabad választás kérdése. A vállalkozók a saját vállalkozásuknak szabadon választhatnak nevet, de csak olyat, amely még nem fordul elő a cégjegyzékben, és minden egyes vállalkozásnak egyedi névvel kell rendelkeznie. A magánintézmények (vendéglők, üzletek, vállalatok stb.) esetében a feliratkészítőktől, vállalkozókon is múlik a nevek vizuális megjelenítése a névtáblákon vagy egyéb felületeken, melyeken gyakran a tulajdonnévre utaló nem verbális jelek (pl. logók) is megjelennek. A civil szférához tartozó névmegjelenítések nincsenek szabályozva, a természetes

személyektől, civil szervezetektől függ a tulajdonnév vizualizálásának a módja (pl. egyéni névtáblák, névjegykártyák, sírfeliratok). A nyelvi aktivisták (pl. a Kétnyelvű Dél-Szlovákia, Kétnyelvű Gömör és Nógrád civil szervezetek) felhívhatják a figyelmet a kisebbségi nyelven történő vizuális névhasználat fontosságára (vö. OROSZ 2013).

3. Fordítás és névszemiotikai tájkép. A vizualizált nyelvnek a nyelvtanulásban, nyelvvelsajátításban is lényeges szerepe van. A kétnyelvű feliratok nyilvános térben való megjelenése egyrészt erősíti az anyanyelv szerepét, másrészt segíti az államnyelv elsajátítását is. A nyelvi tájképet szemlélő személyek a kétnyelvű feliratról elsajátíthatják például a hely- és intézménynevek magyar megfelelőjét, illetve megismerkedhetnek a magyar hely- és intézménynevek államnyelvi párjával.

A névszemiotikai tájképben megjelenő kétnyelvű tulajdonnévpárok a fordítás szempontjából is elemezhetőek. A kétnyelvűség és fordítás szorosan összefügg egymással (bővebben l. LANSTYÁK 2004). A többnyelvű névszemiotikai tájkép vizsgálata nemcsak a szociolingvisztika kutatási területe, hanem a transzlatológia számára is fontos adalékokkal szolgál. A kétnyelvű névszemiotikai tájképben a tulajdonnevek fordításának módja figyelhető meg. A kétnyelvű névtáblák értelmezésében fontos a történelmi, politikai, szociokulturális összefüggések megértése, a látható kép létét meghatározó okozati háttér feltárása, a megfelelő nyelvi (kétnyelvű) kompetencia.

Kisebbségi környezetben a tulajdonnevek nagy része két (vagy több) párhuzamos nyelvi formában él. A kétnyelvű névpárokon kívül sok olyan tulajdonnév is létezik, amelynek a másik nyelvben nincs megfelelője, illetve a két nyelvben azonos alakban használatos. A tulajdonnév lefordítása ugyanannak az egyedi denotátumnak a megjelölése más nyelv eszközeivel (J. SOLTÉSZ 1967: 281, 1979: 118). A tulajdonnevek másnyelvű megfelelőinek megalkotásakor fordítási műveletekre is szükség van. A tulajdonnevek fordítása a forrásnyelvből a célnyelvbe történik, a fordítónak a forrás- és célkultúrában is kompetensnek kell lennie (SLÍZ 2019: 16). A nevek másik nyelvbe történő átültetésekor az alkalmazható műveletek a fordítás teljes hiányától (a névalak változtatás nélküli átvitelétől a forrásnyelvből a célnyelvbe) a névforma erőteljes átalakítását eredményező modifikációig terjedő skálán helyezkedhetnek el (BÖLCSKEI 2010: 246).

A tulajdonnevek fordításának kérdéskörével számos kutató foglalkozott, a gazdag vonatkozó szakirodalmat utóbb SLÍZ MARIANN (2015, 2019) tekintette át tanulmányaiban. A tulajdonnevek fordítása többféle fordítási művelet révén történhet (vö. KLAUDY 1994, 2007, 2018; VERMES 2005; FARKAS 2007, 2009; OLOŠTIK 2007; BAUKO 2010, 2012; PÓCZOS 2010; TÖRÖK 2010, 2012; ANGYAL 2013; BÁRCZI 2013; BAUKO–BENYOVSZKY szerk. 2013; BENYOVSZKY 2013; HEGEDŰS 2013; SLÍZ 2014, 2019; DITRÓI 2017; SZILÁGYI-KÓSA 2020):

1. Átvitel – a fordítás hiánya, az eredeti névforma meghagyása, ami alatt a névnek a forrásnyelvi szövegből a célnyelvi szövegbe eredeti alakjában, változás nélkül történő beillesztését értjük.

2. Átírás – a fordítandó név alakjának (hangzásának, írásképeinek) átírása, a célnyelv jellemzőihez történő igazítása.

3. Névmegfeleltetés – a fordítandó névnek a konvencionális célnyelvi megfelelővel való behelyettesítése. Ekkor a fordító a már meglévő célnyelvi megfelelőt rendeli hozzá a forrásnyelvi névhez.

4. Jelentésbeli tükör- vagy részfordítás – a forrásnyelvi névnek (tükörfordítás) vagy a név egy részének (részfordítás) jelentésben megfeleltethető célnyelvi elemmel való fordítása.

5. Teljes vagy részleges modifikáció – a fordítandó név legerőteljesebb átalakítása, annak más megnevezéssel való helyettesítése a célnyelvben: az egyes nyelvekben eltérő motivációval keletkezett kétnyelvű tulajdonnévpárok; a tulajdonnév közszóra cserélése, körülírása, kihagyása; a forrásnyelvi név információtartalmának részleges módosulása a célnyelvben a névrész(ek) hozzáadásával (explicitáció) vagy kihagyásával (implicitáció).

A tulajdonnév fordításáról szorosabb értelemben a jelentésbeli fordítás kapcsán beszélhetünk. Az átvitel, a teljes vagy részleges modifikáció során a forrásnyelvi nevet vagy névrészt nem fordítják le a célnyelvre; az átírás csak a forrásnyelvi név hangalakjának célnyelvbe való adaptációját szolgálja; a névmegfeleltetés esetében a már (pl. névszótárakban, névjegyzékekben) meglévő, célnyelvben ismert megfelelő feltüntetéséről van szó. Az említett kategóriák nem választhatók el élesen egymástól, hiszen a név fordítása során kombinálódhatnak, illetve átfedést mutathatnak: például a több névrészt tartalmazó forrásnyelvi név célnyelvi megfelelőjének megalkotásakor az egyik névrész jelentésbeli fordítás útján, a másik névrész átvittel vagy átírással is keletkezhet; a részleges modifikáció során explicitációval vagy implicitációval keletkezett neveknél megfigyelhető a jelentésbeli részfordítás is. Az egyes kategóriáknak (az átvitelt kivéve) további alkategóriákra való bontása a vizsgált többnyelvű korpusztól függően alakulhat.

A továbbiakban a fordítás és a névszemiotikai tájkép közti összefüggéseket a szlovákiai magyar településeken¹ 2014-től napjainkig gyűjtött képi adatbázisomból vett példák segítségével szemléltetem.

3.1. Fordítás és személynév-szemiotikai tájkép. A személynév-szemiotikai tájképben azon feliratok értelmezhetők a fordítás szempontjából, melyeken az adott személynév a különböző nyelvű kontextusban több nyelvi változatban, illetve hibrid (nyelvi vegyes) formában is megjelenik. Egyes táblákon az eredeti, anyakönyvezett, forrásnyelvi névalak mellett a másodlagos, nem anyakönyvezett, célnyelvi névalak is fel van tüntetve. Gyakran történelmi, szociokulturális ismeretek, anyakönyvekből származó adatok is szükségesek a személynév forrásnyelvi alakváltozatának megállapításához.

A személynevek vizuális megjelenítését, feliratokon való feltüntetésének módját Szlovákiában nem szabályozza törvény,² ezért a névszemiotikai tájképben variábilis névalakkal találkozhatunk. Kisebbségi környezetben a kétnyelvű emléktáblákon, névjegykártyákon, egyéb feliratokon is megfigyelhető a kettős személynévhasználat.³

¹ Szlovákiában a nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról szóló 1999. évi 184. számú, többször módosított törvény értelmében, ha a Szlovák Köztársaság nemzeti kisebbséghez tartozó, adott településen állandó lakhellyel rendelkező állampolgárai két, egymást követő népszámlálás szerint a település lakosságának legalább 20%-át alkotják, e helységben minden feliratot fel lehet tüntetni a kisebbség nyelvén is. A törvény legutóbbi, Tt. 287/2012. sz. módosításában már a 15%-os kvóta szerepel, ez a 2021-es szlovákiai népszámlálástól számítódik majd.

² A keresz- és családnevekről szóló 1993. évi 300. számú és az anyakönyvekről szóló 1994. évi 154. számú, többször módosított törvények a személynevek anyakönyvezését szabályozzák Szlovákiában.

³ A szlovákiai magyarokra jellemző a kettős személynévhasználat, vagyis a család- és keresztnévnek (egyes nyelvekhez kötődő) kétféle alakváltozatban való használata. Magyar nyelvű kontextusban a magyar névformákat részesítik előnyben, a szlovák nyelvet elváró kontextusban pedig a többségi nyelvhez alkalmazkodó névalakokat használják.

Azon kétnyelvű emléktáblákon, melyeken a személynév csak egyszer van feltüntetve, elkerülük a név másik nyelvre való fordítását. A személynév mintegy összeköti a magyar és szlovák nyelvű szöveget, a család- és keresztnév kizárólag magyaros formában használatos. A Gimesen látható Kodály-emléktáblán az arcplakett alatt található személynév (*Kodály Zoltán*) megelőzi a szlovák és magyar szövegrészt, így feleslegessé válik más alakváltozatban való ismétlése: *Kodály Zoltán / 1882–1967 / svetoznámy maďarský hudobný skladateľ, / pedagóg a etnomuzikológ / v rokoch 1906–1916 zbieral ľudové piesne v Jelenci / a világhírű magyar zeneszerző, / zenepedagógus és népzene kutató / 1906–1916 között népdalokat gyűjtött Gimesen / obec Jelenec / Gimes község önkormányzata / 2017.*

A személynév kétnyelvű feliraton való többszöri előfordulása az adott nyelvhez való igazítását eredményezheti. A forrásnyelvi magyar család- és keresztnévalakok a szlovák kontextusban a célnyelvhez igazod(hat)nak. Ez érintheti a névsorrend megváltoztatását, a keresztnév másnyelvű megfelelőjének feltüntetését, a családnév írásképeinek megváltozását, a személynév szlovák toldalékokkal való beépítését a szövegek környezetébe.

Az azonos névalak eltérő névsorrenddel párosulhat. A névtáblákon, feliratokon az adott személynév szlovák szövegek környezetben általában szlovákos sorrendben (keresztnév + családnév), a magyar kontextusban magyaros sorrendben (családnév + keresztnév) szerepel. A szakolcai gimnázium épületén található magyar nyelvű emléktábla például arról tanúskodik, hogy 1911–1913 között az intézményben tanított Juhász Gyula magyar költő, akinek neve az azonos méretű szlovák nyelvű táblán fordított sorrendben látható: *Gyula Juhász.*

A fordított névsorrenden kívül gyakori, hogy a kétnyelvű emléktáblán a keresztnévnek a szövegek környezettől függően a szlovák és a magyar nyelvben használatos alakváltozata is fel van tüntetve. Szímón, a Jedlik Ányos Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolában lévő kétnyelvű emléktáblán a keresztnév másnyelvi párjának feltüntetése figyelhető meg: *Vedcovi a vynálezcovi v oblasti fyziky / Štefanovi A. Jedlikovi / 1800–1895 / venujú vďační rodáci. / A hálás utókor falunk szülöttjének / Jedlik Á. Istvánnak / 1800–1895 / feltalálónak és fizikusnak.* A füleki várban található emléktáblán gróf II. Koháry István várkapitány és országbíró neve a szlovák szövegrészben *Štefan Koháry II.* alakváltozatban szerepel. Érsekújvárbán egy kiállítás hirdető táblán is a nyelvi kontextus befolyásolta a névalak megjelenítését: *Výber z tvorby Ladislava Sándora / Válogatás Sándor László alkotásaiból.* Ipolyság egyik kétnyelvű emléktábláján a tábla felső részében látható a *Berczeller György / Juraj Berczeller* személynévalak, majd ezt követi a szlovák és magyar nyelvű szöveg. Ekelén, a magyarországi folyók vízszabályozásának főmérnöke, Vargha János tiszteletére emelt kétnyelvű emléktáblán a szlovák nyelvű szöveg megelőzi a magyar megfelelőjét. A személynév elsőként szlovák toldalékkal épül be a szlovák szövegek környezetébe, emiatt megcsonkul a *Vargha* családnév (*Jána Varghu*). A magyar szövegrészben magyarul, anyakönyvezett formában szerepel a család- és keresztnév (*Vargha János*).

A családnév alakja is megváltozhat a nyelvi kontextustól függően. A komáromi közjegyzői hivatal tábláján többször szerepel a személynév: *NOTÁR / JUDr. Leila Baštrnáková / notársky úrad JUDr. Leily Baštrnákovéj / közjegyzői hivatal – JUDr. Baštrnák Leila.* A szlovák szövegek környezetben a családnév alapalakjához a szlovákban használatos, a néviselő női nemére utaló *-ová* családnévképző kapcsolódik (*Baştrnák + -ová < Baštrnáková*). A magyar szövegrészben magyaros sorrendben és formában szerepel a családnév. Megfigyelhető, hogy a *JUDr.* titulus minden esetben fel van tüntetve a név előtt. A szlovákban következetesen használják a név mellett a megszerzett titulusok rövidítését, és ennek hatására a szlovákiai magyarok magyar kontextusban is gyakrabban feltüntetik a tudományos

fokozatot jelölő névkiegészítőket, mint a magyarországi magyarok. A női családnév nyelvi kontextustól függő változata figyelhető meg Taksony község egyik, figyelmeztetést tartalmazó kétnyelvű feliratán is, melyen kétszer szerepel a személynév. A szlovák nyelvű szöveget követi az *Ing. Marta Mészárosová* névforma, a magyar szöveg után a *Mészáros Márta* névalak látható. A kettős személynévhasználat a családnév (*Mészárosová / Mészáros*) és a keresztnév (*Marta / Márta*) szlovák és magyar nyelvhez kötődő, kétféle alakváltozatban való használatában mutatkozik meg. Az *Ing.* titulus csak a szlovákok névalakban jelenik meg, a magyar névváltozat előtt elmarad, s az *Ing.* titulushoz megfelelő *mérnök* szó sem áll a név mögött.

A magyar–szlovák keresztnévpár névtáblán való feltüntetése hibrid, nyelvileg vegyes névformát eredményezhet. Az Érsekújváriban lévő Thain János Múzeum (Múzeum Jána Thaina) épületén látható emléktáblán a *Ján Thain János* névforma szerepel. A két keresztnév közé ékelődik a családnév, az első helyen áll a magyar keresztnév szlovák névpárja (*Ján*), ezt követi a családnév (*Thain*), majd a magyar keresztnév (*János*). A hibrid, két nyelv névelemeiből álló névalak egyszerre idézi fel a személynév szlovák (*Ján Thain*) és magyar (*Thain János*) változatát is. Kétnyelvű emléktáblán hasonló példát találhatunk a szlovák–magyar keresztnévpár egy névalakban való előfordulására Ipolyságon (*Ludovít Simonyi Lajos*) és Komáromban is (*František Lehár Ferenc, Karol Harmos Károly*). A keresztnév magyar és szlovák megfelelője egyszerre, egy névalakban (pl. *Ernest Kocsis Ernő*) szerepelhet névjegykártyákon, szórólapokon, nyomtatott kiadványokon is.

A személynév-szemiotikai tájképben kétnyelvű ragadványnév is előfordulhat. Egy választási plakáton a roma származású önkormányzati jelölt a család- és keresztnévének feltüntetésén túl a magyar ragadványnevét szlovákra is lefordította: *Gömöri Obama / Gemeský Obama* (Barack Obama egykori amerikai elnök családneve után).

3.2. Fordítás és helynév-szemiotikai tájkép. A helység- és utcanévtáblákon megjelenő magyar–szlovák névpárok a fordítási műveletek különféle fajtáit mutatják. A tanulmányban közölt névpárok közül a magyar helynevek az elsődlegesek (forrásnyelvek), de a továbbiakban a névtáblákon szereplő (szlovák / magyar) névsorrend szerint közlöm a példákat.

3.2.1. A helységnevek használatát, vizualizálását a névtáblákon a névtörvények szabályozzák. Az 1994. évi 191. számú táblatörvény szerint a kisebbségek lakta települések helységnevtábláján a hivatalos szlovák megnevezés alatt a kisebbségiek által használt másnyelvű változat is helyet kap, ha a helyi kisebbség meghaladja a lakosság 20%-át. Ezen települések jegyzékét az 1999. évi 221. számú kormányrendelet (módosítva a 2011. évi 534. számú rendelettel) tartalmazza. A 9/2009-es belügyminisztériumi rendelet 19/2018-as módosítása értelmében 2019-ben kezdték kihelyezni az azonos méretű helységnevtáblákat a szlovákiai kisebbségi településeken: a felső táblán található fekete keretben, fehér alapon és fekete nyomtatott nagybetűvel a szlovák helységnevet; alatta egy önálló, azonos méretű névtáblán szerepel kék keretben, fehér alapon és fekete nyomtatott nagybetűvel a magyar településnév.

A szlovákiai magyar településeken lévő kétnyelvű helységnevtáblákon történetileg a magyar helységnevet az elsődleges, s a szlovák névpár a másodlagos. A társadalmi, nyelvpolitikai változások befolyásolták a szlovák névpárok keletkezését. Csehszlovákia megalakulását követően az 1920-as településnevek használatát szabályozó törvény értelmében a belügyminisztérium az olyan települések számára, amelyekben a kisebbségi állampolgárok számaránya meghaladta a 20%-ot, kisebbségi nyelvű és „csehszlovák” helységnevet is jóváhagyhatott.

A szlovákiai magyarlakta települések szlovák nevének megállapítása a szlovák helynévképzési szabályokat figyelembe véve, többféle névfordítási művelet (átvitel, átírás, jelentésbeli tükrözés vagy részfordítás, teljes vagy részleges modifikáció) segítségével történt. Az 1948-as helységnévrendezés során Szlovákiában 710 – zömmel magyar – település szlovák nevét változtatták meg. 1989 után az önkormányzatok arra törekedtek, hogy a magyar névhez jobban hasonlító szlovák hivatalos névre (többnyire az 1920-ban megállapított helységnévre) változtassák a település nevét (bővebben l. SZABÓMIHÁLY 2011).

Szlovákiában több olyan magyarlakta település létezik, amelynek magyar és szlovák megnevezése azonos, a szlovák névpár átvitel útján keletkezett. Az átvitel során az eredeti névforma megmarad, a név a forrásnyelvből a célnyelvbe változás nélkül kerül. Az ugyanazon államnyelvi (célnyelvi) és kisebbségi (forrásnyelvi) helységnévalak két önálló névtáblán szerepel: *Bajka / Bajka; Virt / Virt; Zalaba / Zalaba* stb.

A célnyelvhez igazítás során a magyar helységnév írásképét is megváltoztathatták. A forrásnyelvből a célnyelvbe való átíráskor a célnyelv fonémaállományát vették alapul az egyes szlovák helységek megalkotásakor: *Imeľ / Imely; Iža / Izsa; Lúčka / Lucska; Padán / Padány; Tornaľa / Tornalja* stb.

A jelentésbeli fordításnál a névnek (tükrözés) vagy a név egy részének (részfordítás) fordítása történik. A tükrözéssel keletkezett helységnévpárok az egyes nyelvekben jelentésbelileg megfelelnek egymásnak: *Dedina Mládeže / Ifjuságfalva; Dolný Chotár / Alsóhatár; Figa / Füge; Horná Kráľová / Felsőkirályi* stb. A részfordítás során az egyik névrész jelentésbeli fordítása figyelhető meg, a másik névrész átvitelrel vagy átírással kerül át a célnyelvbe, illetve fordítása el is maradhat: *Blatná 'sáros' na Ostrove⁴ / Sárosfa; Čierna Voda 'fekete víz' / Feketenyék; Kráľ 'király' / Sajószentkirály; Mostová 'hidas' / Hidaskürt; Nové Zámky 'új vár' / Érsekújvár; Studená 'hideg' / Medveshidegkút; Veľká 'nagy' Paka / Nagypaka; Zemianska 'nemes' Olča / Nemesócsa; Zlatná 'aranyos' na Ostrove / Csallóköz aranyos* stb.

A forrásnyelvi magyar név információtartalmának részleges modifikációja figyelhető meg a célnyelvben egy névrész kihagyásakor (implicitáció) vagy hozzáadásakor (explicitáció): *Dvory nad Žitavou 'Zsitva feletti' / Udvard, Pohronský 'Garam menti' Ruskov / Oroszka* stb.

A teljes modifikációval keletkezett szlovák helységek a magyar névpárral nincsenek jelentésbeli összefüggésben, eltérő névadási motivációval keletkeztek. A szlovák helységnév nem a magyar név fordításával, hanem mesterséges névadás útján jött létre: *Hurbanovo* (Jozef Miloslav Hurban szlovák író családneve alapján) / *Ógyalla; Kameničná* 'köves' / *Keszegfalva; Kolárovo* (Ján Kollár szlovák író családneve után) / *Gúta; Sládkovičovo* (Andrej Sládkovič szlovák író családnevéből) / *Diószeg; Štúrovo* (Ludovít Štúr szlovák reformkori politikus családneve alapján) / *Párkány; Nový Život* 'új élet' / *Illésháza* stb.

Egyes települések névszemiotikai tájképében megjelenhetnek a település korábbi, szlovák nyelvben használatos névpárjai. *Hurbanovo / Ógyalla* város egyik épületén, ahol egykor hengermalom működött, látható a *Stará Ďala* felirat, amely a település 1948 előtt használatos szlovák neve volt, és jelentésbeli fordítás (az első névrész tükrözés) és a második névrész célnyelvi átírása révén jött létre az *Ógyalla* megnevezésből. *Tešedíkovo / Pered* településen a Kétnyelvű Dél-Szlovákia mozgalom aktivistái a szlovák nyelvű helységnévtáblát lecserélték az 1948 előtt használatos *Pered* megnevezésre.⁵

⁴ A *Csallóköz* szlovák megfelelőjeként a *Žitný ostrov* (szlk. *ostrov* 'sziget') használatos.

⁵ A *Tešedíkovo* tábla helyére kitett *Pered* táblát eltávolította a közútkezelő (<https://uj szo.com/kozelet/leszereltek-a-kdsz-tablait>; 2021. 11. 05).

A szlovák törvényhozás az érvényes helyi népszavazások után is elutasította az önkormányzat helységnév-változtatási kérvényét (a település szlovák és magyar nyelvű megnevezése azonos – *Pered / Pered* – lett volna). A helyi lakosok többsége nem értett egyet az 1948-as hatósági névadással, amely során szlovák történelmi személyiségről (Samuel Tešedík/Tessedik Sámuel, 1742–1820, evangélikus lelkész, pedagógus, pedagógiai és gazdasági szakíró) nevezték el a falut.

A névszemiotikai tájképben nem hivatalos helységnévváltozatok is előfordulhatnak. A helységnév fordításának alapjául az élőnyelvben használatos névalak szolgálhat. Mivel a szlovákiai és magyarországi *Komárom* Trianon óta két szomszédos település azonos magyar hivatalos neveként létezik, előfordul, hogy a kétnyelvű feliratok magyar nyelvű részében a szlovákiai *Komárno* helységnévet *Észak-Komárom*-nak vagy *Révkomárom*-nak fordítják, s a magyarországi város nevét (a két település földrajzi elhelyezkedéséből adódóan) *Dél-Komárom* alakváltozatban tüntetik fel.

3.2.2. Az 1999. évi 184. számú kisebbségi nyelvhasználati törvény szerint a települések az utcaneveket és más helyi földrajzi neveket kisebbségi nyelven is feltüntethetik. A Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumának 2003. évi 31. számú határozata is rendelkezik az utcák és más közterületek megjelöléséről. A magyarlakta települések önkormányzatai által jóváhagyott kétnyelvű utcaneveket a vonatkozó önkormányzati rendeletek is tartalmazzák. A kétnyelvű utcanévtáblákon az első helyen általában a szlovák név szerepel, és alatta áll a magyar név. Azokon a településeken, ahol a magyar nemzetiségű lakosok száma van többségben, rendszerint a magyar elnevezések az elsődlegesek, majd ezeket fordítják le államnyelvre.

A közszóból származó utcanevek esetében jellemző a jelentésbeli fordítás, a magyar köznevek szlovák nyelvre való fordítása. Példaként említjük Imely községet (Komáromi járás), ahol a 43 magyar–szlovák utcanévpár többsége köznévi eredetű, és tükörfordítással keletkezett (a névtáblákon az első helyen a szlovák név áll, és alatta található a magyar névpár, de az elsődlegesek a magyar nyelvű helynevek voltak): *Agátová ulica / Akácfa utca*; *Cintorínska ulica / Temető utca*; *Dlhá ulica / Hosszú utca*; *Dolná ulica / Alsó utca* stb.

A köznévből származó utcanévpárokat feltüntető táblákon jelentésbeli részfordítás is megfigyelhető: pl. *Tržničné námestie* 'piactér' / *Lúdpiac tér* (Komárom).

Az adott utcában megmaradhat a régi és új utcanévtábla is: Komáromban a régebbi *Ulica Malá Jarková / Kis ér sor* névtáblán a földrajzi köznevek nem felelnek meg egymásnak (a *sor* szlovák megfelelője *rad*). Az újabb, *Malá Jarková ulica / Kis ér utca* táblán ez javítva van, de a magyar névszerkezet hatására a szlovák névszerkezet is megváltozik, a jelző megelőzi a jelzett szót. A magyar földrajzi köznévi utótag ritkábban hiányzik a magyar utcanévből: általában akkor marad el, ha a helyi lakosok által használatos élőnyelvi, régi helynévből származik: pl. *Piesočná ulica* 'homokos utca' / *Homokok* (Naszvad).

Az utcanévtáblákon az adott településen használatos tájszók is megjelenhetnek, melyek fordítása problémát okozhat. Kürt községben a *kangyi* tájszó 'görbe; görbe mellékutca' jelentésben használatos. A tájszó a helyi kétnyelvű utcanévtáblákon is megjelenik: *Malá krivá / Kis kangyi*; *Velká krivá / Nagy kangyi*. A *kangyi* szlovák fordítása a szó jelentéstartalmát adja vissza: *krivá* 'görbe'.

Az utcanévtáblán néha megjelenhetnek olyan jelek is, amelyek a név fordításával, jelentésbeli megfeleltetésével függnek össze: pl. a *Parná ulica / Gőz utca* (Komárom) névtáblán

hosszabb ideig be volt festve fehér színnel a szlovák megnevezés *Par* része,⁶ így az utcanévtáblán a *ná ulica / Gőz utca* volt látható. A *gőz* szó szlovák megfelelője a *para*, s a lexéma jelentése motiválhatta a nevet részben lefestő személy cselekedetét: a szlovák megnevezés egy része így „eltűnt a gőzben”.

A célnyelvhez való igazítás, az átírás, névmegfeleltetés a személy- és helynévből származó kétnyelvű utcanévtáblákon figyelhető meg.

A személynévi eredetű szlovák–magyar utcanévtáblákon megjelenik a kettős személynévhasználat, ami elsősorban a fordított névsorrendben és a keresztnévek szlovák nyelvi megfelelőjének feltüntetésében mutatkozik meg: *Alžbetínske námestie / Erzsébet tér* (Dunaszerdahely); *Ulica Jána Fábryho / Fábry János utca*; *Ulica Kolomana Mikszátha / Mikszáth Kálmán utca* (Rimaszombat); *Ulica Matúša Csáka / Csák Máté utca* (Komárom); *Námestie Jozefa Blaskovicša / Blaskovics József tér* (Imely) stb. A történelmi személyiségekről elnevezett kétnyelvű szlovák–magyar utcanévtáblán a családnev az egyes nyelvekhez igazodó alakváltozatban szerepelhet: pl. *Ulica Jána Husa / Husz János utca* (Komárom). Egyes, személynevet tartalmazó névtáblákon a szlovák névpárban a keresztnév kezdőbetűjét tüntetik csak fel, hogy megelőzzék a név célnyelvhez való igazítását: *Ulica Á. Jedlika / Jedlik Ányos utca*; *Ulica G. Czuczora / Czuczor Gergely utca*; *Ulica I. Madácha / Madách Imre utca*; *Ulica K. Nagya / Nagy Károly utca* (Komárom). A keresztnév helyett a szlovák névtáblán katonai tisztséget jelölő szó, rövidítés is lehet: *Námestie gen. Klapku* (*gen.* = *generál* ’tábornok’) / *Klapka György tér* (Komárom). Az irodalmi művek szereplőiről elnevezett utcanévtáblán részfordítással is találkozhatunk: pl. *Ulica Zlatého ’arany’ muža ’férfi’ / Aranyember utca*⁷ (Komárom).

A helynévi eredetű kétnyelvű utcanévtáblákra jellemző, hogy a standard magyar–szlovák helységnévpárok jelennek meg rajtuk: *Bajčská ulica / Bajcsi utca*; *Bohatská ulica / Bagotai utca*; *Hurbanovská ulica / Ógyallai utca* (Imely) stb. Arra is van példa, hogy a településnévre utaló magyar megnevezés az élőnyelvben⁸ használatos rövidített formában látható a táblán: *Novozámocká cesta / Újvári út* (Érsekújvár / Nové Zámky felé vezető út). A kétnyelvű névszemiotikai tájképben olyan magyar utcanévtáblák is voltak a közelmúltban, melyeken a szlovák tulajdonnévnek nem a standard magyar névmegfelelőjét tüntették fel. Érsekújvárban egyes helységnévi eredetű utcanévtáblákban a magyar megnevezésben is megmaradt a szlovák névforma: *Banskobystrická ulica / Banská Bystrica-i utca*; *Bratislavská ulica / Bratislavai út*. 2019-ben történt változás e téren, standard helységnévformákkal helyettesítették a szlovák névpárokat: *Banskobystrická ulica / Besztercebányai utca*; *Bratislavská ulica / Pozsonyi út*. Az *ulica* ’utca’ névrész szlovák párja helytelenül szerepel a névtáblán (az *út* szlovákul *cesta*). Érsekújvárban több hasonló utcanévtábla látható, melyen az *utca*

⁶ A táblát idővel megtisztították a festéktől, de a felirat *Par* részén jelenleg is látszik halványan a fehér szín.

⁷ Jókai Mór Aranyember című regényét a szlovák nyelvű fordításokban kétféleképpen tüntetik fel: *Zlatý človek* ’aranyember’, *Zlatý muž* ’aranyférfi’. A magyar és szlovák nyelvben az *ember* szó ’férfi’ jelentésben is használatos.

⁸ Az élőnyelvi névhasználat hatással lehet a helynév újabb alakváltozatának vizuális megjelenítésére is: Komáromban például a magyar *Holt-Vág* víznev a névtáblákon szlovákul *Mŕtve rameno Váhu* ’a Vág holt ága’ alakban jelenik meg, de a csónakkölcsönzést, rendezvényeket népszerűsítő plakátokon, a tóparton lévő feliraton a magyar név megfelelőjeként a szlovákban élőnyelvben használatos, szlengszerű *Mŕtvák* megnevezés látható.

földrajzi köznévfelhasználásuk helytelenül az *út* névrészt tüntetik fel: *Bajčská ulica / Bajcsi út, Komárňanská ulica / Komáromi út*.

Előfordul, hogy a magyar utcanévet, illetve utcanévreszt nem fordítják le szlovákra, hanem a magyar névalakot adaptálják a szlovák megnevezésbe is. Bátorkeszi településen a *Alsó-Rohamtéri utca* szlovák névpárja *Dolnorohamtérska ulica*, a *Felső-Rohamtéri utca* szlovák megfelelője *Hornorohamtérska ulica*. Az *Alsó* és *Felső* névrészeket lefordították szlovákra, de a *Rohamtéri* névrészt már nem, csak a magyar *-i* képzőt helyettesítették a szlovák *-ska* képzővel (*rohamtér* + *-ska*). A névtáblákon a szlovák utcanévek *Dolnorohamtérská ul.*, *Hornorohamtérská ul.* alakváltozatban láthatók. A szlovák nyelv hosszú magánhangzó feltüntetése a név élőnyelvben való használatát mutatja, a szlovák nyelv szabályai szerint a szavakban ugyanis nem szerepelhet egymást követően két hosszú vokális, a másodikkal rövidnek kell lennie.

Teljes modifikációval ritkábban találkozunk a kétnyelvű utcanévtáblákon; ezen névpárok eltérő motivációval keletkeznek az egyes nyelvekben. Perbete községben (vö. BELÁN 2003) több olyan szlovák–magyar utcanévpár van, amelyek különböző névadási indítékekkel jöttek létre: *Dlhá ulica* 'hosszú utca' / *Túlsó kertes alja* (a főút túlsó oldalán lévő kertek alatt található utca); *Družstevná ulica* 'szövetkezeti utca' / *Sivatag utca* (a falu legszélső utcája, a közeli határ poros és száraz volt, mint a sivatag); *Nádražná ulica* 'állomás utca' / *Sallai utca* (Nagysalló felé vezető utca); *Nový rad* 'új sor' / *Váczy sor* (Váczy József kántortanító, az egykori katolikus elemi iskola igazgatója építkezett az elsők között e falurészen); *Obchodná ulica* 'üzlet utca' / *Kiskocsmaköz* (egykor kiskocsma működött az utcában, a faluban nagykocsma is üzemelt); *Revolučná ulica* 'forradalmi utca' / *Sanghaj* (egykor a falutól távol eső részben szegény emberek éltek, ezen a részen 1929-ben osztottak ki házhelyeket vagyontalan munkásoknak); *Robotnícka ulica* 'munkás utca' / *Cigányváros* (az ott lakó cigányok után); *Ružová ulica* 'rózsa utca' / *Berencsik köz* (a közben lakó család családneve alapján); *Vojnická ulica* 'bátorkeszi⁹ utca' / *Erőszak utca* (a község kisajátította és házhelyeknek eladta a református egyház tulajdonában lévő telkeket). Perbetén a szocializmus idejében használatos szlovák utcanéveknek a jelentésüknek megfelelő magyar névpárjuk volt. A rendszerváltozást (1989) követően a helyi képviselő-testület meghagyta az említett szlovák utcanéveket, de a magyar utcanévpárjukat megváltoztatta. A perbetei önkormányzat az utcák élőnyelvben használatos, korábbi magyar megnevezéseinek a hivatalos használatát, névtáblákon való feltüntetését hagyta jóvá.

Az egyes utcanévek szlovák megfelelőjének megállapításával kapcsolatban az önkormányzatok néha fordítókhoz, polgári társulásokhoz, egyéb intézményekhez (pl. szlovákiai egyetemek magyar tanszékeihez) fordulnak tanácsért. A magyar név szlovák névpárjának meghatározása nem mindig egyszerű, így különféle névjavaslatok is történhetnek. Példaként egy magyar utcanév lehetséges szlovák neveire tett javaslatot közlök. Nagykapos egyik utcanévtábláján a magyar *Pólyi-domb utca* megnevezés szlovák névpárjaként az *Ulica Pólyiho kopec* névalak volt feltüntetve. A képviselő-testület javaslatára szakvéleményt kértek a magyar utcanév szlovák fordításával kapcsolatban, melyet a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének oktatója, SZABÓMIHÁLY GIZELLA (2019) dolgozott ki: „A *Pólyi-domb utca* lehetséges szlovák nevei. Az utcának adandó szlovák név attól függ, hogyan értelmezzük a *pólyi* szót. A szó 'nádbuga' értelmezése a földrajzinév-adási szokások, hagyomány, valamint az *-i* képző jelentése

⁹ A *Bátorkeszi* (ma: *Bárorové Kosihy*) egykori szlovák névmegfelelője *Vojnice* volt.

ismeretében nem nagyon valószínű. Földrajzi névben nem szokott előfordulni növény valamely részének, csak a növénynek (mint) egésznek neve, s ez tipikusan *-s* képzőt kap: *nádas, füzes, csalános, barackos, szilvás* stb. Az *-i* képző általános jelentése 'valakihez, valamihez tartozó' (pl. valahonnan származó, valaminek a része), ha tehát a névben a *pólyi* szó 'nádbuga' értelemben szerepelne, akkor a *Pólyi-domb* jelentése ez volna: 'nádbugához tartozó domb'. Mindezek alapján valószínűbb, hogy a *pólyi* szó tulajdonnév, pontosabban családi név, ugyanis *Pólyi* családnevű személyekre nagy számban van példa Kelet-Szlovákiából. A név valószínűleg *Pólyi* falu (ma *Pol'ov* néven Kassa egyik kerülete) nevével függ össze. A lehetséges szlovák nevek: a) Ha a *pólyi* szó személynév, akkor jó az *Ulica Pólyiho kopec*. b) Ha nem minősítjük személynévként, akkor véleményünk szerint elhomályosult jelentésű köznévként (nyelvjárási szó) lehetne minősíteni, s ekkor lehetséges szlovák megfelelői: *Ulica Pólysky/Pójsky/Pól'sky kopec; Ulica pod Pólyskym/Pójskym/Pól'skym kopcom* (ha valóban alatta húzódik). Ha nincs a magyar szóra írott forrás, elképzelhető a *Póji-domb* írásmód is, ez esetben a szlovák változatban is ilyen írásmóddal szerepelne. c) Ha esetleg a 'náddal benőtt domb' értelmezést fogadjuk el, s a *nád* köznevet le kívánjuk fordítani, akkor meg kellene állapítani, hogy pontosan milyen növény nő a dombon. Alább látható három kép¹⁰ (mind a három valamilyen nádfélét ábrázol, de a nevük más): 1. Pálka širokolistá – *Typha latifolia* – Széleslevelű gyékény, 2. Trst' obyčajná – *Phragmites australis* – Közönséges nád, 3. Sitina rozložitá – *Juncus effusus* – Szittyó. A szlovákban ezek közül a növények közül valójában egyik neve sem szokott előfordulni földrajzi nevekben, ettől függetlenül elképzelhetők az ilyen nevek (ha a *kopec* szót kihagyjuk): *Trstinová ulica, Šachorová ulica* (a *Cyperus* nemzetségbe tartozó *šachor* alapján; a *Páلكová ulica* névre nem találtunk példát). A *Sitina* önmagában egy domb neve, amely az autópálya-alagútról lett nevezetes, ezért félő, hogy ha az *Ulica Sitina* nevet kapná az utca, akkor az említett alagúttal hozná összefüggésbe.¹¹

3.3. Fordítás és intézménynév-szemiotikai tájkép. A szlovákiai magyar településeken az intézménynevek feliratokon való megjelenítése csak az állami intézmények (pl. iskolák, hivatalok) esetében van szabályozva, a magánintézményeknél (pl. vendéglő, cég) nincs efféle előírás, szabadabb a névhasználat.

3.3.1. Az állami intézményeken a kétnyelvű szlovák–magyar névtáblák dominálnak. A magyar nyelvű megnevezés – ugyanakkora nagyságú betűkkel, illetve azonos betűtípussal szedve – többnyire az intézmény szlovák neve alatt található.

Az oktatási intézmények nevének feltüntetését az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolák önkormányzatáról szóló, 2003. évi 596. számú törvény szabályozza. A kisebbségi iskolák megnevezésében az iskola tanítási nyelvét és az iskola fajtáját államnyelven és az adott kisebbség nyelvén is fel kell tüntetni.

Az 1989-es rendszerváltozást követően több szlovákiai magyar iskola vette fel az intézménynévbe valamely, a régióhoz kötődő vagy a magyar történelemből ismert magyar személyiség nevét. A kétnyelvű iskolanevekben a magyar személynévalakok az államnyelvi név esetében fordított névsorrendben és a szlovák kontextusba helyezés eredményeképpen szlovák toldalékokkal vannak feltüntetve. A fordítás általában nem érinti a család- és a keresztnév

¹⁰ A képeket nem közlöm – B. J.

¹¹ A szöveg rendelkezésemre bocsátásáért Szabó Mihály Gizellának tartozom köszönettel.

formáját, nem történik meg a család- és keresztnév célnyelvhez való igazítása. Az iskola megnevezésének egyéb névrészei (az iskola fajtája, tanítási nyelve) jelentésbeli fordítás révén jelennek meg: pl. *Gymnázium a základná škola Sándora Máraiho s vyučovacím jazykom maďarským / Márai Sándor Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium és Alapiskola*¹² (Kassa); *Základná škola s vyučovacím jazykom maďarským Alberta Molnára Szencziho / Szenczi Molnár Albert Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola* (Szenc). Előfordul, hogy a magyar iskola-név nem utal a tanítási nyelvre, szemben a szlovák névpárral: pl. *Základná škola Lajosa Pongráca s vyučovacím jazykom maďarským / Pongrácz Lajos Alapiskola* (Ipolyság).

A személynév célnyelvhez való igazításának (átírásának, névmegfeleltetésének) példája az érsekújvári *Gymnázium Petra Pázmána s vyučovacím jazykom maďarským / Pázmány Péter Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium* kétnyelvű névtábláján látható. A szlovák helyesírás szabályzata szerint a történelmi személyek nevét adaptálni kell a szlovák nyelvbe, át kell írni a szlovák nyelv helyesírásának alapelvei szerint (*Pázmány Péter / Peter Pázmán*). A *Gymnázium Hansa Selyeho Komárno s vyučovacím jazykom maďarským / Selye János Magyar Tannyelvű Gimnázium Komárom* megnevezésben a keresztnév kétféle alakváltozata (*Hans / János*) a világhírű stresszszakutató osztrák–magyar származására utal. A kettős személynévhasználat megjelenik publikációiban is: a magyar nyelvű tanulmányokban *Selye János* alakban, az idegen nyelvűek esetében *Hans Selye* formában tüntette fel nevét.¹³ A *Súkromná základná umelecká škola Sylvie Czafrangóovej / Czafrangó Sylvia Magán Művészeti Alapiskola* névtáblán a női családnév kétféle alakváltozatban szerepel (*Czafrangóovej [a Czafrangóová név toldalékolt változata] és Czafrangó*).

A hivatalos kétnyelvű iskolanev részét képezheti a helységnév: pl. *Základná škola Lajosa Tarczyho s vyučovacím jazykom maďarským Chotín / Tarczy Lajos Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola Hetény*; *Základná škola Gyulu Lőrincza Kameničná / Lőrincz Gyula Alapiskola Keszegfalva*. A magyar–szlovák helységnévpárokat az 1999. évi 221. számú (a 2011. évi 534. számú rendelettel módosított) kormányrendeletben szereplő kétnyelvű helységnévjegyzék szerint kell feltüntetni.

A kétnyelvű oktatási intézmények közszóból származó nevei jelentésbeli fordítás révén jönnek létre: pl. *Materská škola Sedmokráska 'hétszorszép' / Százsorszép Óvoda* (Komárom); *Stredná odborná škola rozvoja vidieka / Vidékfejlesztési Szakközépiskola, Sportové Gymnázium / Sportgimnázium* (Dunaszerdahely).

Az egyéb állami intézmények (hivatalok, múzeumok, könyvtárak, művelődési és egészségügyi központok stb.) esetében a nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról szóló, 1999. évi 184. számú, többször módosított törvény¹⁴ értelmében minden feliratot fel lehet tüntetni a kisebbség nyelvén is. A szlovákiai magyar településeken az állami intézmények nevei többnyire szlovák–magyar kétnyelvű táblán jelennek meg, s a fordításuk az iskolanevekhez hasonlóan célnyelvhez való igazítással és jelentésbeli fordítással történik: pl. *Jókaiho divadlo v Komárne / Komáromi Jókai Színház*; *Mestské kultúrne stredisko Kráľovský Chlmec / Városi Művelődési Központ Királyhelmecc*; *Okresný úrad Šaľa / Járási*

¹² Az *alapiskola* 'általános iskola' a szlovák *základná škola* tükörfordításaként keletkezett.

¹³ A kutató keresztneve egyéb formákban is megjelenik Komárom névszemiotikai tájképében. A róla elnevezett egyetem szlovák megnevezésében rövidített (*J.*) formában szerepel: *Univerzita J. Selyeho / Selye János Egyetem*. A szlovák utcanévtáblán a *János* keresztnév szlovák névmegfelelője (*Ján*) látható: *Ulica Jána Selyeho / Selye János utca*.

¹⁴ Módosítva a Tt. 287/2012. sz. törvényével.

Hivatal Vágsellye; Obecny úrad Čilizská Radvaň / Községi Hivatal¹⁵ Csilizradvány stb. Egyes hivatalok, kórházak épületében a különféle osztályok megnevezései is kétnyelvűek, rendszerint jelentésbeli fordítás útján, tükörfordítással keletkeznek: *Bytové oddelenie / Lakásügyi Osztály; Referát plánovania a účtovania / Tervezési és Könyvelési Osztály; Klinika vnútorného lekárstva / Belgyógyászati Klinika, Oftalmologické oddelenie / Szemészeti Osztály stb.*

A magyar intézmények esetében a magyar megnevezés megelőzheti a névtáblán a szlovák névpárját, a forrásnyelvi magyar név célnyelvi megfelelője tükörfordítással jön létre: pl. *A Magyar Köztársaság Kulturális Intézete / Kultúrny inštitút Maďarskej republiky; Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület / Jókaiho všeobecnozdruženie a múzejné združenie* (emléktáblákon a név rövidített változata is látható: *Jókai Egyesület / Jókaiho združenie*); *Magyar Alkotó Művészek Szlovákiai Egyesülete / Spolok maďarských tvorivých umelcov na Slovensku; Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség – CSEMADOK / Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku* (a névhasználók többsége nem ismeri az intézmény teljes nevét, csak a mozaiknévi CSEMADOK [*< a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete*] megnevezést használja); *Szövetség a Közös Célokért / Združenie za spoločné ciele.*

3.3.2. A magánszférába tartozó intézményekre (pl. üzletek, hotelek, éttermek, vállalatok) a szlovák–magyar kétnyelvű megnevezések kevésbé jellemzőek, az egy nyelvű (szlovák, magyar, angol vagy egyéb idegen eredetű) feliratok dominálnak, a névadásban pedig nagyobb a szabadság, bármilyen szó intézménynévvé válhat.

A privát szférába tartozó intézmények kétnyelvű megnevezései tipikusan jelentésbeli fordítás útján születnek: *Lodiar / Hajós* (üzletközpont); *Hostinec U Čierneho Psa / Fekete Kutya Vendéglő* (a vendéglő elé kihelyezett táblán angol alakváltozatban is: *Black Dog Pub*); *Stará kréma / Öreg Kocsmá; Zlatá ryba / Aranyhal* (horgászület) stb.

4. Összegzés. A nyelvi tájkép szerves részét alkotja a névszemiotikai tájkép, amely a névtáblákon, köztereken lévő feliratokon, különböző felületeken megjelenő tulajdonneveket, valamint a nevekre utaló, neveket kísérő extralingvális jeleket foglalja magába. A névszemiotikai tájképben megjelenő kétnyelvű tulajdonnévpárok a fordítás szempontjából is elemezhetők. A többnyelvű névszemiotikai (és nyelvi) tájkép vizsgálata a transzlatológia számára is fontos adalékokkal szolgál. A tanulmányban a fordítás és a névszemiotikai tájkép közti összefüggéseket a szlovákiai magyar településeken gyűjtött képi adatbázisomból vett példák segítségével szemléltettem.

A tulajdonnév vizuális megjelenítése a szlovákiai magyar településeken névfajtáktól függően különbözik. A személynevek feliratokon való feltüntetésének módját nem szabályozza törvény, ezért a névszemiotikai tájképben többféle névalakkal találkozhatunk. Ezzel szemben a kétnyelvű helynevek (helység- és utcanevek) vizualizálását a névtáblákon névtörvények szabályozzák. Az intézménynevek feliratokon való megjelenítése csak az állami intézmények (pl. iskolák, hivatalok) esetében van szabályozva, a magánintézményeknél (pl. vendéglő, cég) nincs efféle előírás, szabadabb a névhasználat: elvileg bármilyen formájú és nyelvű névalak megjelenhet vizuálisan.

¹⁵ A községi hivatal kifejezés a szlovák *obecny úrad* tükörfordítása. Magyarországon a *polgármesteri hivatal* megnevezés használatos.

A tulajdonnevek fordítása többféle fordítási művelet révén történhet: 1. átvitel – a fordítás hiánya, az eredeti névforma meghagyása; 2. átírás – a forrásnyelvi név írásképeinek célnyelvhez igazított átírása; 3. névmegfeleltetés – a fordítandó névnek a konvencionális célnyelvi megfelelővel való behelyettesítése; 4. jelentésbeli tükör- vagy részfordítás – a forrásnyelvi névnek vagy a név egy részének jelentésben megfeleltethető célnyelvi elemmel való fordítása; 5. teljes vagy részleges modifikáció – a fordítandó név más megnevezéssel való helyettesítése a célnyelvben, a tulajdonnév közszóra cserélése vagy körülírása, a forrásnyelvi név információtartalmának részleges módosulása a célnyelvben a névrész(ek) hozzáadása (explicitáció) vagy kihagyása (implicitáció) által.

A személynév-szemiotikai tájképben a személynév kétnyelvű feliraton való többszöri megjelenésekor a célnyelvhez igazítás figyelhető meg. A személynévek célnyelvi változata átvitel, átírás vagy névmegfeleltetés útján keletkezett. A névtáblákon a forrásnyelvi magyar család- és keresztnévalakok szlovák kontextusban való előfordulása eredményezheti az eltérő névsorrendet (pl. *Juhász Gyula / Gyula Juhász*), a keresz- és családnév másnyelvi megfelelőjének feltüntetését (pl. *Mészáros Márta / Marta Mészárosová*), a hibrid, nyelvi-egyes (pl. *Ján Thain János*) névalakok létrejöttét és a személynév szlovák toldalékokkal való beépítését a szövegkörnyezetbe (pl. *Vargha János / Jána Varghu*).

A kétnyelvű helynév-szemiotikai tájkép arról tanúskodik, hogy a forrásnyelvi magyar helynevek célnyelvi szlovák párja különböző fordítási műveletek révén született. A szlovák helynévpárok megalkotásában szerepet játszott az átvitel (pl. *Baka / Baka*), átírás (pl. *Tornaľa / Tornalja*), jelentésbeli tükör- és részfordítás (pl. *Tupá / Tompa; Nové Zámky 'új vár' / Érsekújvár*), valamint a teljes (pl. *Kolárovo / Gúta*) és részleges (pl. *Dvory nad Žitavou 'Zsitva feletti' / Udvard*) modifikáció. A többnyelvű helynévjegyzékek segítségével szolgálnak a fordítóknak, akik a már meglévő célnyelvi megfelelőt névmegfeleltetéssel rendelik hozzá a forrásnyelvi névhez.

A magyar utcanévek célnyelvre való fordításakor főképpen jelentésbeli fordítással találkozunk, ami abból adódik, hogy az utcanévek domináns része köznévi eredetű (pl. *Bažantia ulica / Fácán utca*). Mivel az utcanévek személy- és helynevekből is származhatnak, a célnyelvi változatok átírás (pl. *Bajčská ulica / Bajcsi utca*) és névmegfeleltetés (pl. *Námestie Jozefa Blaskovicsa / Blaskovics József tér*) útján is létrejöhetnek. Ritkán találunk a kétnyelvű utcanévállományban eltérő névadással, teljes modifikációval keletkezett névpárokat (pl. *Ružová ulica 'rőzsa utca' / Berencsik köz*).

Az intézménynév-szemiotikai tájkép azt mutatja, hogy az állami intézmények (iskolák, hivatalok, múzeumok, könyvtárak, művelődési és egészségügyi központok stb.) nevei többnyire kétnyelvűen szerepelnek a névtáblákon, de a magánszférába tartozó intézményekre (pl. üzletek, hotelek, éttermek, vállalatok) az egynyelvű (gyakran angol) nevek a jellemzőbbek. A kétnyelvű intézménynévpárok elsősorban jelentésbeli fordítás útján keletkeznek (pl. *Stredná odborná škola rozvoja vidieka / Vidékfejlesztési Szakközépiskola*). Az intézménynevek gyakran személy- és helynévi névrészt is tartalmaznak, amelyek átírással vagy névmegfeleltetéssel (pl. *Gymnázium Petra Pázmána s vyučovacím jazykom maďarským / Pázmány Péter Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium*) jelenhetnek meg a másik nyelvben.

Hivatkozott irodalom

- ANGYAL LÁSZLÓ 2013. Sáros vármegye helységnevei a szlovák fordítások tükrében (Cuius regio, eius nomen?). In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 68–85.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2019. Rimaszombat/Rimavská Sobota névszemiotikai tájképe. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig X. Nevek a nyelvpolitikai küzdőtérben*. Savaria University Press, Szombathely. 105–118.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2020. Fülek/Fil'akovo névszemiotikai tájképe. *Tanulmányok* 1: 21–32. <https://doi.org/10.19090/tm.2020.1.21-32>
- BÁRCZI ZSÓFIA 2013. Alicek, Alizok és Évikék. Lewis Carroll Alice's Adventure is [sic] Wonderland című regénye névanyagának magyar fordításairól. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 176–183.
- BARTHA CSILLA – LAIHONEN, PETTERI – SZABÓ TAMÁS PÉTER 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatási területről. *Pro Minoritate* 23/3: 13–28.
- BAUKO JÁNOS 2010. Hegynévhasználat a fordítás és kétnyelvűség tükrében. In: BAUKO JÁNOS szerk., *Bilingvizmus és fordítás. Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 19–29.
- BAUKO JÁNOS 2012. Magyar–szlovák hegynévpárok a Magas-Tátrában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 14/3: 69–86.
- BAUKO JÁNOS 2015a. Kétnyelvűség és névszemiotikai tájkép. Kisebbségi névtörvények és vizuális tulajdonnév-használat Szlovákiában. *Névtani Értesítő* 37: 179–194.
- BAUKO JÁNOS 2015b. Kétnyelvű névszemiotikai tájkép. In: BARTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – KOCSIS ZSUSZANNA szerk., *A nyelv dimenziói. Tanulmányok Juhász Dezső tiszteletére*. ELTE BTK, Budapest. 323–334.
- BAUKO JÁNOS 2015c. Tulajdonnév – kép – hatalom. In: GAÁL ZSUSZANNA főszerk., *Nyelvészet, művészet, hatalom. Írások Tóth Szergej tiszteletére*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged. 231–244.
- BAUKO JÁNOS 2015d. *Bevezetés a szocioonomasztikába*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.
- BAUKO JÁNOS 2017. Tulajdonnevekre utaló extralingvális jelek a névszemiotikai tájképben. In: HAJBA RENÁTA – TÓTH PÉTER szerk., „A véges végtelen”. *Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára*. Savaria University Press, Szombathely. 13–26.
- BAUKO JÁNOS 2018a. Komárom (Komárno) névszemiotikai tájképe. In: TÓDOR ERIKA-MÁRIA – TANKÓ ENIKŐ – DÉGI ZSUSZANNA szerk., *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet I.* Scientia, Kolozsvár. 55–70.
- BAUKO JÁNOS 2018b. Állatok a kétnyelvű névszemiotikai tájképben. In: SZIRMAI ÉVA – TÓTH SZERGEJ – ÚJVÁRI EDIT szerk., *Állati jelek, képek és terek II.* Jel-Kép-Tér sorozat 3. Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged. 207–219.
- BAUKO JÁNOS 2019a. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Magyar Névtani Értekezések 8. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest. <https://doi.org/10.26546/4891109>

- BAUKO JÁNOS 2019b. Propriálno-semiotický obraz bilingválnych obcí Slovenska. In: CHOMOVÁ, ALEXANDRA – KRŠKO, JAROMÍR – VALENTOVÁ, IVETA eds., *Konvergenzie a divergenzie v propriálnej sfére. 20. slovenská onomastická konferencia*. Veda, Bratislava. 138–148.
- BAUKO JÁNOS 2019c. Névszemiotikai tájkép – társadalom – identitás. *Hungarológiai Közlemények* 4: 61–77. <https://doi.org/10.19090/hk.2019.4.61-77>
- BAUKO JÁNOS 2019d. Kisebbségi nyelvpolitika és névszemiotikai tájkép. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig X. Nevek a nyelvpolitikai küzdőtérben*. Savaria University Press, Szombathely. 89–104.
- BAUKO JÁNOS 2020. Minority language policy and bilingual name semiotic landscape in Slovakia. *Hungarian Studies* 34/1: 60–72. <https://doi.org/10.1556/044.2020.00006>
- BAUKO JÁNOS 2021a. Research and Teaching of the Bilingual Onymic Landscape at the Hungarian Institute of Constantine the Philosopher University in Nitra. In: GÓMEZ CHOVA, LUIS – LÓPEZ MARTÍNEZ, ANTONIO – CANDEL TORRES, IGNATIO eds., *14th annual International Conference of Education, Research and Innovation*. IATED Academy, Valencia. 1992–1998.
- BAUKO JÁNOS 2021b. Úradné a neúradné vlastné mená v bilingválnej onymickej krajine. *Jazykovedný časopis* 72/1: 124–141. <https://doi.org/10.2478/jazcas-2021-0018>
- BAUKO JÁNOS – BENOVSZKY KRISZTIÁN szerk. 2013. *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra.
- BELÁN ERNŐ 2003. *A Kukukkhegytől a Paskomig. Fejezetek Perbete község történetéből és néprajzából*. KT Kiadó, Komárom.
- BENOVSZKY KRISZTIÁN 2013. Fordított névsorolvasás. Az Egyperces novellák irodalmi névadása a szlovák fordítás tükrében. In: BAUKO JÁNOS – BENOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 133–146.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010. Fordítás, adaptáció és helynévtörténet. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 5: 245–262.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN 2016. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana. Emberi jogi közlemények* 3/3: 91–105.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN 2019. *Fények és árnyak. Kárpátalja nyelvi tájképéből*. Autdor-Shark, Ungvár.
- CSOBÁDY CSILLA 2018. Jablonca és Szilice névszemiotikai tájképe. In: PRESINSZKY KÁROLY – HLAVINOVÁ TEKELIOVÁ, DOMINIKA szerk., *Cesty k vede – Utak a tudományhoz VII*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 31–40.
- DAVID, JAROSLAV – MÁCHA, PŘEMYSL 2014. *Názvy míst. Pamět, identita, kulturní dědictví*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava.
- DITRŐI ESZTER 2017. *Helynévrendszerek modellalapú vizsgálata. A helynévminták összevető analízise statisztikai megközelítésben*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 40. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- FARKAS TAMÁS 2007. A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közzsók és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesítő* 29: 167–188.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal vagy Viktória, Eugén vagy Jenő? Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- GORTER, DURK ed. 2006. *Linguistic Landscape. A New Approach to Multilingualism*. Multilingual Matters, Clevedon–Buffalo–Toronto.
- GORTER, DURK 2013. Linguistic Landscapes in a Multilingual World. *Annual Review of Applied Linguistics* 33: 190–212.
- GORTER, DURK – MARTEN, HEIKO F. – VAN MENDEL, LUK eds. 2012. *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Palgrave Macmillan, Hampshire.

- HEGEDŰS ORSOLYA 2013. Tulajdonnév-használat Terry Pratchett Korongvilág-regényeiben. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 167–175.
- HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA 2015. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. In: MÁRKU ANITA – HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA szerk., *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. Audor-Shark, Ungvár. 160–185.
- HORONY ÁKOS – OROSZ ÖRS – SZALAY ZOLTÁN 2012. *A hely nevei, a nyelv helyei. A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918–2012*. Jelek a térben 4. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- JAWORSKI, ADAM – THURLOW, CRISPIN eds. 2010. *Semiotic landscapes: Language, image, space*. Continuum, London.
- KARMACSI ZOLTÁN 2017. A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa. In: MÁRKU ANITA – TÓTH ENIKŐ szerk., *Többynyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III. „RIK-U”*, Ungvár. 54–60.
- KLAUDY KINGA 1994. *Bevezetés a fordítás elméletébe és gyakorlatába*. Scholastica, Budapest.
- KLAUDY KINGA 2007. *Nyelv és fordítás. Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 68. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KLAUDY KINGA 2018. Az átváltási műveletek rendszere. *Modern Nyelvoktatás* 24/2–3: 5–16.
- KONTRA MIKLÓS 2017. Megjegyzések kétnyelvű magyarok hely- és személyneveiről. *Névtani Értesítő* 39: 33–40.
- LÁBUS, VÁCLAV – VRBÍK, DANIEL 2018. *Toponyma v krajině a možnosti jejich výzkumu*. Technická univerzita v Liberci, Liberec.
- LAIHONEN, PETTERI 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 3: 27–49.
- LAIHONEN, PETTERI 2013. Csíkszentdemokosi nyelvi tájkép. *Székelyföld* 17/7: 157–177.
- LAIHONEN, PETTERI 2014. Hungarian private linguistic landscape in South-West Slovakia. In: LAAKSO, JOHANNA ed., *Dangers and developments. On Language Diversity in a Changing World*. Studies in European Language Diversity 34. Research consortium ELDIA c/o, European Language Diversity for All, Mainz–Wien–Helsinki–Tartu–Mariehamn–Oulu–Maribor. 86–106.
- LAIHONEN, PETTERI 2015a. Linguistic landscapes of a minoritized regional majority: Language ideologies among Hungarians in South-West Slovakia. In: LAITINEN, MIKKO – ZABROVSKAJA, ANASTASSIA eds., *Dimensions of Sociolinguistic Landscapes in Europe Materials and Methodological Solutions*. Peter Lang, Berlin. 171–198. <https://doi.org/10.3726/978-3-653-05170-4/21>
- LAIHONEN, PETTERI 2015b. Indexing the Local, State and Global in the Contemporary Linguistic Landscape of a Hungarian Town in Slovakia. In: WACHTARCZYKOVÁ, JANA – SATINSKÁ, LUCIA – ONDREJOVIČ, SLAVOMÍR eds., *Jazyk v politických, ideologických a interkultúrnych vzťahoch. Sociolinguistica Slovaca 8*. Veda, Bratislava. 280–301.
- LAIHONEN, PETTERI – CSERNICKÓ ISTVÁN 2017. Kísérlet egy összehasonlító vizsgálatra: a nyelvi tájkép dél-szlovákiai, székelyföldi és kárpátaljai falvakban. *Regio* 25/3: 50–81.
- LANDRY, RODRIGUE – BOURHIS, RICHARD Y. 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23–49. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>
- LANSTYÁK ISTVÁN 2004. Fordítástudomány és kétnyelvűség. *Fordítástudomány* 6/1: 5–27.
- LANSTYÁK ISTVÁN 2015. Nyelvalakítás–névalakítás. A tulajdonnevekkel kapcsolatos nyelvi problémák kezelése a nyelvmenedzselés-elmélet keretében. In: VÖRÖS FERENC – MISAD KATALIN szerk.,

- A nyelvföldrajztól a névföldrajzig V. Interetnikus kapcsolatok.* Szenczi Molnár Albert Egyesület, Pozsony. 43–75.
- MISAD KATALIN 2014. Mutatvány Dunaszerdahely intézményeinek vizuális nyelvhasználatából. In: GRÓF ANNAMÁRIA – N. CSÁSZI ILDIKÓ – SZOTÁK SZILVIA szerk., *Sokszínű nyelvészet – nyelvi sokszínűség a 21. század elején. Írások Kolláth Anna tiszteletére.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 243–253.
- OLOŠTIAK, MARTIN 2007. *Jazykovoštruktúrny a komunikačno-pragmatický status vlastného mena (anglické vlastné mená v slovenčine).* Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov.
- OROSZ őrS 2013. Egy új fenomén – anyanyelv-használati mozgalmak. In: TÓTH KÁROLY szerk., *Nyelvi jogok. A kisebbségi és nyelvi jogok helyzete Szlovákiában I.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 311–316.
- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása.* A Magyar Névarchívum Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- POKSTALLER JUDIT 2020. Somorja névszemiotikai tájképe. In: PRESINSZKY KÁROLY – VARGOVÁ, ZUZANA szerk., *Cesty k vede – Utak a tudományhoz IX.* Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 29–40.
- PRESINSZKY KÁROLY 2018. Hogyan festenek nyelvi tájképeink? (Adatközlői vélekedések a vizuális nyelvhasználatról Szlovákiában). In: TÓDOR ERIKA-MÁRIA – TANKÓ ENIKŐ – DÉGI ZSUZSANNA szerk., *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet I.* Scientia, Kolozsvár. 71–82.
- SATINSKÁ, LUCIA 2013. Bratislivos Prešburg: Napjaink Pozsonya nyelvi tájképének többnyelvűsége. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 15/2: 89–108.
- SCOLLON, RON – SCOLLON, SUZIE WONG 2003. *Discourses in Place. Language in the Material World.* Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9780203422724>
- SHOHAMY, ELANA 2006. *Language policy. Hidden agendas and new approaches.* Routledge, London.
- SLÍZ MARIANN 2014. *Személynevek fordítása kései ómagyar kori okleveleinkben. Magyar Nyelvjárások* 52: 73–88.
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 93–114.
- SLÍZ MARIANN 2019. A tulajdonnevek fordítása – funkcionális, névelméleti megközelítésben I. A név jellemzői mint a fordítást befolyásoló tényezők. *Névtani Értesítő* 41: 13–39. <https://doi.org/10.29178/nevtert.2019.1>
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1967. A tulajdonnevek lefordíthatósága. *Magyar Nyelvőr* 91: 280–292.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2011. Variabilitás a helységnevek körében – okok és megoldási lehetőségek. In: SZABÓMIHÁLY GIZELLA – LANSTYÁK ISTVÁN szerk., *Magyarok Szlovákiában VII. kötet. Nyelv.* Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. 437–450.
- SZABÓMIHÁLY GIZELLA 2020. Jazyky a aktéri v jazykovej krajine obcí na slovensko-maďarskom etnicky zmiešanom území na Slovensku. *Jazykovedný časopis* 71/3: 297–320. <https://doi.org/10.2478/jazcas-2021-0001>
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2020. Tulajdonnevek a kulturális szótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak.* ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 109–130. <https://doi.org/10.26546/4892373.7>
- SZOTÁK SZILVIA 2013. Nyelvi tájkép az Őrvidéken. In: FEDINEC CSILLA – ILLYÉS ZOLTÁN – SIMON ATTILA – VÍZI BALÁZS szerk., *A közép-európaiság dicsérete és kritikája.* Kalligram Kiadó, Pozsony. 515–537.

- SZOTÁK SZILVIA 2015. Családnevek és kétnyelvűség az örvidéki temetőekben. Alsóőr. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig VI. Határtalan névföldrajz*. UMIZ Imre Samu Nyelvi Intézet, Unterwart/Alsóőr–Budapest. 131–145.
- SZOTÁK SZILVIA 2016. *Magyar nyelv és magyar népcsoport Burgenlandban. Nyelvi tájképek vizsgálata a többnyelvűség kontextusában*. PhD-értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- SZOTÁK SZILVIA 2018. A nyelvítájkép-kutatás mint az alkalmazott nyelvészet egyik legújabb kutatási területe. *Hungarológiai Közlemények* 1: 30–42.
- TÓDOR ERIKA-MÁRIA 2018. A vizuális nyelvhasználat vizsgálata magyar nyelvterületeken. In: TÓDOR ERIKA-MÁRIA – TANKÓ ENIKÓ – DÉGI ZSUZSANNA szerk., *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet I*. Scientia, Kolozsvár. 111–124.
- TÓDOR ERIKA-MÁRIA 2019. *Hétköznapos kétnyelvűség. Nyelvhasználat, iskolai nyelvi tájkép és nyelvi én a romániai magyar iskolákban*. Ráció Kiadó – Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, Budapest.
- TÓTH SZERGEJ 2013. *Nyelv, kép, hatalom*. Alkalmazott Nyelvészeti Mesterfüzetek 4. 2., javított kiadás. Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- TÖRÖK TAMÁS 2010. Magyar helynevek – szlovák térképek. Zoboralja és az Alsó-Ipoly mente magyar helynevei szlovák térképeken. In: BAUKO JÁNOS szerk., *Bilingvizmus és fordítás. Arany A. László születése 100. évfordulójának tiszteletére*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra. 111–125.
- TÖRÖK TAMÁS 2012. Helynevek és fordítástudomány. A mikrotoponimák fordíthatóságáról felvidéki példák alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 117–132.
- VERMES, ALBERT PÉTER 2005. *Proper names in translation. A relevance-theoretic analysis*. Doktori Értekezések 21. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen.
- VÖRÖS FERENC 2019. Kárpát-medencei névpolitikai seregszámla. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig X. Nevek a nyelvpolitikai küzdőterben*. Savaria University Press, Szombathely. 17–61.
- VUKOV RAFFAI ÉVA 2013. A kódolt identitás mint a nyelvi tájkép alapeleme. In: BERÉNYI JÁNOS szerk., *Tudományos diszkurzusok. Konferenciakötet. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2013*. Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, Újvidék. 178–184.
- ZALABAI ZSIGMOND szerk. 1995. *Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A „táblaháború” és a „névháború” szlovákiai magyar sajtódokumentumaiból 1990–1994*. Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

BAUKO JÁNOS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1297-6177>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara

JÁNOS BAUKO, Translation and the bilingual name semiotic landscape

The name semiotic landscape is an integral part of the linguistic landscape and examines proper names that appear on name signs, inscriptions in public spaces, various surfaces, and extralingual signs referring to names. Bilingual proper name pairs that appear in the name semiotic landscape can also be analyzed in terms of translation. The study of the bilingual name semiotic (and linguistic) landscape also provides important information for translatology. The author illustrates the connections between the translation and the bilingual semiotic landscape of personal, place, and institution names with examples taken from an image database collected in Hungarian settlements in Slovakia. The analyzed proper names were translated through several translation operations: 1. transfer – no trans-

lation, using the original form of the name; 2. transcription – adapting the spelling of the source language name to the target language; 3. name matching – replacing the name to be translated with the conventional target language equivalent; 4. partial or loan translation of meaning – translating the source language name or part of the name with target language elements that correspond to their meaning; 5. full or partial modification – a major transformation of the name to be translated, its replacement by another name in the target language; changing the proper name into a common noun or with periphrasis; partial modification of the information content of the source language name in the target language by adding (explicitation) or omitting (implication) parts of the name.